

Araştırma Makalesi - Research Article

Klasik Türk Şiirinde Depremlerle İlgili Kullanımlar

Uses Related to Earthquakes in Classical Turkish Poetry

Bülent Kaya^{1*}

Geliş / Received: 23/02/2022

Revize / Revised: 05/06/2022

Kabul / Accepted: 08/06/2022

ÖZ

Klasik Türk şiiri, bünyesinde farklı ve zengin konuları barındırır. Bu konuların detaylı tespiti ve tasnifi amacıyla divan tahlilleri ve divan incelemeleri yapılmıştır. Yapılan bu tür çalışmalar sonucunda elde edilen veriler, klasik şairlerin birçok konuda bilgili, geniş ve zengin bir kültürel birikime sahip olduklarını gözler önüne sermiştir. Şairlerin yer verdikleri konulardan biri de depremlerdir. Nitekim depremleri bizzat yaşayan ya da depremin yıkıcı etkilerinden haberdar olan şairler, şiirlerinde depremden de söz etmişlerdir. Tarihte meydana gelmiş depremlere dair depremin özelliklerini ve sonuçlarını kapsayan müstakil risaleler, şiirler ve eserler yazılmıştır. Üstelik bu eserlerle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada ise farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerin divanları seçilerek bu divanlardaki şiirlerde deprem konusunun nasıl anlatıldığı ve işlendiği üzerinde durulması amaçlanmıştır. Çalışmada tarihi bir vesika niteliği taşıyan müstakil deprem manzumelerinin tespiti ve tahlilinden ziyade deprem ve depremlerle ilgili kullanılan kelime ve kavramların bağlamsal olarak şiirlerdeki yeri ve işlevi üzerinde durulmuştur. Depremin insan zihninde olumsuz bir çağrışıma sahip olmasının, şiirlerde ne şekilde yansıtıldığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece klasik Türk şiirinin kendine has estetik kalıpları ve anlatım tarzı noktasında depremin şiirlerde nasıl yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler- *Klasik Türk Şiiri, Doğal Afetler, Deprem*

ABSTRACT

Classical Turkish poetry contains different and rich subjects. In order to determine and classify these subjects in detail, divan analyzes and divan studies were carried out. The materials that emerged as a result of such studies show that the divan poets had knowledge on many subjects and their dominance over a wide and rich cultural accumulation. One of the subjects that poets refer to in their poems is earthquakes. Poets who experienced earthquakes in person or were aware of the devastating effects of earthquakes also mentioned earthquakes in their poems. There are separate epistles, poems, and works written about earthquakes that took place in history, covering the characteristics and results of the earthquake. Many studies have been done on these works. Within the scope of this study, the aim is to choose poet divans from different centuries as a sample and to focus on how the earthquake issue is explained and handled in the poems in these divans. It has been tried to determine what kind of reflections the earthquake has a negative connotation in the human mind when it is reflected in the poems. It has been determined how the earthquake took place in the poems in terms of the unique aesthetic patterns and expression style of classical Turkish poetry. In the study, the place and function of the words and concepts used in the context of earthquakes and earthquakes in the poems are emphasized rather than the determination and analysis of individual earthquake poems, which are historical documents.

Keywords- *Classical Turkish Poetry, Natural Disasters, Earthquake*

^{1*}Sorumlu yazar iletişim: bulentkaya@kilis.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-7970-5059>)
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Fen Edebiyat Fakültesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis, Türkiye

I. GİRİŞ

Klasik Türk şiiri bünyesinde din, tasavvuf, sosyal hayat, coğrafya, mitoloji gibi çok farklı konu ve alanlarda geniş bir içerik barındırır. Özellikle divan tahlilleri ve incelemelerinde bu konularla ilgili şiirler tespit edilerek konularına göre tasnif edilmiştir. Bu zengin muhteva içerisinde doğal afetler de yerini almıştır. Klasik Türk şiirinde doğal afetlerle ilgili yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Sedat Kardaş'ın, "Divan Şiirinde Kıtıkla İlgili Manzumeler" isimli makalesinde kıtlık hadiselerinin örneklerine, Necâti Bey, Lâmi'î Çelebi, Hayretî, Taşlıcalı Yahya, Garâmî, Lebîb, Arpaeminizâde Sâmî, Kuddûsî, Osmanzâde Tâ'ib, Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi, Necmî gibi şairlerin şiirlerinde rastlanıldığından söz edilir. Çalışmada, depremler neticesinde olan kıtlıklara da değinilmiştir (Kardaş, 2019: 497-519). Bunların dışında Abdülkerim Abdülkadiroğlu'nun, "Kültürümüzden Esintiler" kitabında "Sofuzâde'nin Bilinmeyen Sel ve Zelzele Manzumeleri" isimli kısım bu noktada önemlidir (Abdülkadiroğlu, 1997).

Depremle ilgili "âfât-ı 'arziye" (deprem, yangın gibi felaketler), "deprem-zede", "hareket-i 'arz" (deprem), "ihfik" (depremin yer yüzeyinde veya konutlarda oluşturduğu çatlaklar), "recfe" (deprem), "recefât" (depremler), "sallanma", "sarsındı", "tezelzülât" (depremler), "tezelzülî" (depremlerle ilgili), "zelzâl" (deprem), "zelzele" (deprem), "zelâzil" (yer sarsıntıları) gibi kelimeler yer almaktadır (Parlatır, 2006). Sözlüklerde depremle ilgili çok sayıda sözcük kullanılsa da klasik şiirimizde yaygın olarak; zelzele, zelâzil, zelzâl, depren-, sarsıl- tercih edilmiştir.

1719 İstanbul depreminden sonra Ahmed b. Receb El-Konstantinî tarafından yazılmış, şimdiye kadar bilinen ilk deprem kitabı "Risâle-i Zelzele"dir. Eserde, depremin şiddeti, etkisi, yıkılan binalar vb. konularda bilgi verilmektedir. Ayrıca eser, depremlerin meydana gelişle ilgili halk arasındaki söylentilerden de söz etmektedir. Bu eseri müteakip depremle ilgili yazılan farklı eserler de vardır. Bursalı Gökmenzâde Hacı Çelebi'nin "İşâretnümâ", Ahmet Tevfik Bey'in, "Hareket-i Arz Esbab-ı Zuhuru Hakkında Meşahir-i Erbab-ı Fünundan Bazılarının Akvali", Halil Ethem'in, "Hareket-i Arz'a Dair Birkaç Söz", Salih Paşazâde Abdullah Mazhar'ın, "Hareket-i Arz", Ali Muzaffer Bey'in, "Zelzele Hakkında Malumat" isimli eserleri bunlardan bazılarıdır (Akın, 2011: 6-7). Bunların dışında II. Abdülhamid zamanında kaleme alınan, "ResûlMestî Efendi'nin Siper-i Zelzele" isimli eser mevcuttur (Arslantaş, 2007).

Klasik Türk şiirinde, deprem anlamına gelen zelzele kelimesinin şiirlerde kullanımı ile ilgili yapılmış çalışmalardan biri de, "Geleneğin Ses Tecrübesi ve Zelzelenin Ritmi" isimli çalışmadır (Kaplan, 2012: 289-302). Çalışmamızda klasik Türk şiirinin farklı dönemlerinden şairlerin şiirlerinden örneklemeler seçilerek deprem konusunun şiirlerde estetik açıdan görünüşleri tespit edilmiştir. Tespit edilen manzume parçalarında depremle ilgili sözcük ve kavramlar, vurgulanmak istenen ifadeler kalın/italik gösterilmiştir.

A. Depremle İlgili İnanışlar

Depremler tabii afetler içerisinde önemli bir yere sahip olup insan hayatına doğrudan ya da dolaylı yoldan etki etmiştir. Bu etki neticesinde depremlerle ilgili çeşitli inanışlar ortaya çıkmıştır. Bu inanışların bazıları günümüzde de kabul edilen ilmi temellere dayanırken, bazıları ise halk inanışları çerçevesinde yorumlanmıştır. Klasik Türk şiirinde de bazı beyitlerde depremle ilgili inanışlara temas edilmiş daha çok telmih yoluyla bunlara gönderme yapılmıştır. Beyitlerde depremle ilgili, depremlerin belirli zamanlarda olması, dağların depremin etkisini azalttığı inancı, dünyanın/zeminin öküzü hareketleriyle sarsılması gibi inanışlar göze çarpar.

Aşağıdaki örnek beyitte, telmih yoluyla depremlerin her zaman olmadığı, belirli bir zamanının olduğuna işaret edilmiştir:

Vech-i dil-i 'ârifler olur vaktine merhûn

Her vakt ü her an sâhirede zelzele olmaz

Ferdî Abdullah Efendi G. 94/2 (Memiş, 2008: 97).

Depremle ilgili inanışlardan biri de dağların depremin etkisini azalttığıdır. Kur'an-ı Kerim'de Enbiyâ Suresi 31. ayette yeryüzündeki dağların işlevlerinden birinin de depremlerdeki sarsıntıyı önleyen sabit dağlar olduğu belirtilir. Aşağıdaki beytin ikinci mısrasında dağların yeryüzünün sakin ve sarsılmaz oluşunu sağlayan yönüne gönderme yapılmıştır. Nasıl ki Allah'ın kün (ol) emri felek için bir sütun ve direk olur ve onu ayakta tutarsa bir nevi dağlar da yeryüzünün sarsılmasını önleyen, onu sağlamlaştıran işleve sahiptirler:

Kâyim olmazdı felek olmasa emr-i kün'amûd

Sâkin olmazdı zemîn olmasa evtâd-ı cibâl

Câmî K. 2/8 (Uzun, 2019: 260).

Dünyanın bir hayvanın üzerinde durduğuna yönelik inanış diğer milletlerde olduğu gibi Türklerde de vardır. (Ögel, 2010: 442). Bu inanca göre öküz herhangi bir nedenle hareket ettiğinde, dünya sallanmakta ve deprem olmaktadır (Uraz, 1994: 19). Bu inanış klasik Türk şiirine de aksetmiş zaman zaman beyitlerde bu inanışa temas edilmiştir. Nef'î'nin IV. Murat'ın atlarının övgüsüne dair yazmış olduğu bir kasideden alınan aşağıdaki beyitte IV. Murat'ın atı söz konusu edilerek benzetme amacıyla bu inanışa gönderme yapılmıştır. Depremın müsebbibi olan zemin öküzü, beyitte IV. Murat'ın atının kuvvetli nal darbeleri karşısında aciz bir varlık gibi gösterilmiştir. Mübalağa yoluyla şair, memduhun atının nal darbelerinin zemin öküzünün kemiklerini deprem gibi titrettiğinden söz eder:

Her bir kademde sadme-i pür-zûrinalinin

Gâv-ı zemine zelzele-i üstühân verir

Nefî K. 4/32 (Akkuş, 2018).

Nef'î'nin yine IV. Murat'ın atlarını mübalağa yoluyla övdüğü diğer bir kasidesinde, IV. Murat'ın atının ayak darbelerinin dünyanın üstünde durduğuna inanılan zemin öküzünün başını kırdığından söz edilir. Öküzün başını kıran nal darbelerinden çıkan mihlar Süreyyâ yıldızına ulaşır:

Şikest eyler ser-i gâv-ı zemîni sadme-i pâyı

Çıkar şiddetle pertâb ettiği mihl Süreyyâ'ya

Nefî K. 18/14 (Akkuş, 2018).

İzzet Ali Paşa Divanı'ndaki bir tarihte denize indirilen kalyonun deniz yüzeyinde ilerledikçe dünyanın altındaki öküzden gökyüzündeki Cevzâ burcunun tavanına kadar her yeri heybetiyle titrettiği söylenir (Tatlıkatık, 2020: 256):

Cesâmet şöyle kim deryâ yüzindecünbişitdükçe

Tezelzül virmedesevr-i zemînetâk-ı Cevzâ'ya

İzzet Ali Paşa Tar. 13/8 (Aypay, 1998).

Deprem, Allah'tan insanlara gönderilen bir ikazdır. Beyitte, Allah'ın, kullarını, zaman zaman tembih zaman zaman da irşat için dağı, taşı, çölü zelzelesiyle sarstığı, belirtilir. Bu şekilde depremin Allah'tan gelen bir uyarı olduğu inancına telmihte bulunulmuştur:

Kulların gâh tenbîh ile hûşirşâdider

Zelzeleyle dağ u taş sahrâyı dirdir titredür

BenderliCesârî G. 185/3 (Orhan, 2012: 29).

B. Kasidelerde Depremlerin Mübalağa ve Benzetme Unsuru Olarak Kullanımı

Kaside nazım şekliyle yazılmış şiirlerde özellikle de medhiye türündeki kasidelerde ve diğer kasidelerin övgü kısımlarında deprem (zelzele, zelâzil vb.) memduhun yüce vasıflarını överken kullanılan bir unsurdur. Daha çok memduhuyüceltmek ve onun gücünün somut bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Bu şiirlerde deprem daha çok benzetme yoluyla memduhun heybetinin, kudretinin bir yansıması olarak düşünülmektedir. Kimi zaman memduhun gücü, kudreti, kimi zaman da onun kahri ve gazabı yeryüzünü deprem gibi titretir. Bazı yerlerde deprem memduhun düşmanlarını yok etmek için kullandığı bir silahken, kimi yerlerde ise kötü durum ve olguları tamir eden bir araç gibi anlatılmaktadır. Bu tür anlatımlarda *guliiv* türünde mübalağalar olduğuna daha çok temas edilmektedir. Memduhun yüceliği, hışmı, düşmana yaptığı hamleler vs. genellikle teşbih yoluyla verilmektedir.

Memduhun kudreti o derece büyüktür ki onun kahrı topunun heybeti zemin çevgânını deprem gibi titretir:

Ey felek-rif'atanun adın komışdur zelzele

Ditretürgü-yı zemînitöp-ı kahrın heybeti

Zâtî K.12/22 (Kurtoğlu, 2017: 67).

Memduhun gazabının zelzelesi hasetçinin yüksek binasını ve köşkünü kahreder. Memduhun çeşmesi varlık dalını (meyvesini) artırır. Beyitte yüksek binaların depremde yıkılma tehlikesinin daha fazla olduğuna işaret edilmiştir. Buradan hareketle çokça haset eden kişilerin ise sonunun hüsrân olduğu vurgulanmıştır:

Kâh-ı hasûdı zelzele-i hışmı kahrider

Sâh-ı vücûda çeşme-i cûdı durur nemâ

Zâtî K. 45/25 (Kurtoğlu, 2017: 149).

Memduhun kuvvetli hamleleriyle zemin sarsılır, bu depremler adeta bir kıyamet habercisidir:

Sarsıldığınca zelzele-i hamleden zemîn

Âşûb-ı rûstehîz-i kıyâmetayân olur

Nefî K. 28/44 (Akkuş, 2018).

Deprem şiiirlerde genellikle yıkıcı, yok edici bir unsur olarak anlatılırken, bazen de memduhun övüldüğü yerlerde yapıcı ve onarıcı bir özelliğe sahip olarak verilir. Memduhun düşmanları deprem sebebiyle sarsıldıka güçten düşer işe yaramaz hâle gelirler. Bu zelzele, memduhun kendi saltanatını sağlamlaştırırken devletini güçlendirir:

Yirleşür yirinde sarsılduk canâ-be-kâr

Zelzeleyle oldı müstahkem esâs-ı devleti

Nevizâde Atayı G. 246/4 (Karaköse, 2017).

C. Aşkın Depremle İrtibatlandırılması

Aşk ile deprem birçok noktada irtibatlandırılmış, mecazen aşkla deprem arasında ilişki kurulmuştur. Âşığın aşk yolunda çektiği çileler depremlerle ilişkilendirilir. Aşk, âşığın bedenini sarsan bir depremdir. Aşk sahrasına düşen âşığın teninden deprem eksik olmaz. Düşkün âşıkların bedenlerinin titremesine şaşırılmamalıdır çünkü onlar aşk çölünün sakinleridir:

Lerze-nâk olsa n'ola tenleri üftâdelerün

Sâkin-i sâha-i 'aşkuz bulunur zelzelemüz

Sa'dî G. 47/5 (Uralçin, 2009: 69).

Klasik Türk şiiirinde genellikle âşık, sevgilisine kavuşmak isteyen, onunla vuslatı arzulayan fakat buna çoğunlukla nail olamayan bir tip olarak anlatılır. Klasik şiiirdeki âşık tipi sevgiliden ayrı olması sebebiyle aynı zamanda acı ve ızdırap çeken bir tiptir. Beyitte, sevgiliden ayrı kalmış âşık için bu ayrılık bir deprem gibidir. Ona acı ve ızdırap vererek cismini titretir ve orada yarıklar açar. Bu ayrılık depreminin açtığı yarıkları tamir etmeye imkan yoktur:

Açıldı rahneler cismimde zilzâl-i firâkundan

Ne âsâyış bulur ne kâbil-i ta'mirdüryârâ

Nâkâm G. 2/5 (Sağlam, 2010: 60).

Aşk ile depremin ilişkilendirildiği bazı beyitlerde ise *teşhis* ve *kapalı istiâre* yoluyla depreme insan vasıfları yüklenir. Beyitte teşhis yoluyla depreme seslenen şair, depremin aşk ızdırabıyla sarsılan bünyesini görüp onu örnek almasını istemektedir. Depremin sarsıcı yönünü yetersiz bulan şair, bir bakıma kendi bünyesinde olan depremlerin daha sarsıcı olduğunu mübalağa yoluyla anlatmıştır:

Iztrâb-ı 'ışk ile gör deprenişüm her zamân

Zelzeleyle sen de aña göre depren ey zemîn

Emrî Divanı G. 377/2(Saraç, ? : ?).¹

Aşğın bedeninde ve bünyesinde olan depremler kimi zaman aşğın sevgili uğrunda aşk yolunda ettiği âh'a benzetilir. Bu âhlar o derece kuvvetlidir ki, âşık sevgiliye kavuşamadığında ya da ondan ayrı kaldığında yeri göğü titreten bir deprem gibidir:

Hayâlî görsem ol yârı yaşımdan bahr olur âlem

Eğer hecrindeâh etsem zemîn ü âsumân titrer

Hayâlî Bey G. 112/5 (Tarlan, 1945: 178).

Depremler yalnızca âşık değil kimi zaman da sevgiliyle ve onun bazı özellikleriyle irtibatlandırılır. Onun fitneci, velveleci vasıfları deprem meydana getirir: Sevgili velveleyle salındığında onun yarattığı depremden kıyamet yeri bile sarsılır:

Dehre bu kadar velvele verince hurâmın

Sarsılsa nola zelzeleden cây-ı kıyâmet

Nefî G. 21/3 (Akkuş, 2018).

Sevgilinin yarattığı zelzele sonucunda aşk arzusuyla aşğın vücut köşkünü yıkılmıştır:

Yıkıldı kasr-ı vücûdumhevâ-yı aşk ile

Sebeb bu zelzeleye etdiğin 'itâb oldu

İstanbulî Müfred (Taşdelen, 2014: 486).

Sevgilinin sarhoş edici, nergise benzeyen gözleri aşğın gönül ülkesine velvele salar. Sevgilinin âşığa attığı bakış okları ise aşğın bedenini deprem gibi sarsar, titretir:

Nergis-i mestün ki dil mülkine saldı velvele

Düşdîtür-i gamzen ile cismüme hep zelzele

Münirî G. 255/1(Ersoy, 2017: 343).

Hasta olan aşğın sıtma hastalığında oluşan titremeleri depremle ilişkilendirilir. Sıtma hastalığı nasıl aşğın bedenini deprem gibi titretirse, aynı şekilde bu hastalık gibi sevgilinin aşkı da aşığı titretir:

Âşık-ı bîmârun ey Yahyâvücûdı beytine

'Aşk-ı yârı zelzele olur misâl-i tâb- teb

Taşlıcalı Yahya G. 20/7 (Çavuşoğlu, 1977: 293).

Sevgilinin fattan yan bakışları gönlü titretirken aynı zamanda âleme korku depremleri salar:

'Âlemitutdu yine zelzele-i bîm ü hirâs

Lerze-nâk oldu gönül gamze-i fettânından

Mâhir G. 147/4 (Batğı, 2017: 128).

Genel olarak bakıldığında aşk ve depremin ilişkilendirildiği beyitlerde deprem bir semboldür. Bu sembol daha çok mecaz, teşbih, teşhis, kapalı istiare ve mübalağa sanatları vasıtasıyla verilmiştir. Deprem sembolü aşk hususunda olumsuz bir kavram olarak ele alınır. Mecazen aşkın oluşturduğu depremlerden -ki bu depremlerin müsebbibi sevgilidir- etkilenen, tesiri altında kalan âşıktır.

D. Depremle İlgili Göndermeler

Şiirlerde, özellikle Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve deprem neticesinde helâk edilen kavimlere göndermeler vardır. Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlerde Hz. Âdem'den sonra yaşamış kavimlerin depremle helâkından bahsedilir (Saylık, 2017: 138). Helâk edilen kavimlerden biri de 'Ad kavmidir. Örnek beyitte bu

¹Emrî Divanı'nın elektronik ortamda yayımlanmış şekli esas alınmış olup burada herhangi bir tarih ve sayfa belirtilmediği için kaynak gösterimi bu biçimde verilmiştir.

kavmin depremle helak edilmesine telmih yapan şair, kendi âhını 'Âd kavmini helâk eden depremin esintisine benzetmiştir:

Müdâm düşmeni hep vakf-ı ızırâb eyler

Nesîm-i zelzele-i kavm-i 'Âd'dırâhım

Safvetî G. 65/2 (Güzel, 2018: 71).

Kıyamet alametlerinden biri de yeryüzünde depremlerin artmasıdır. Aşağıdaki beyitte bu duruma telmihte bulunan şair, kıyaslama yaparak esas kıyamet alametinin kalbin ve gönlün titremesi olduğundan söz etmiştir:

'Âlem-i 'arziyyedemakbûl iken ra's-ı fu'ad

Rûz-ı haşre ey gönül olmaz 'alâmet zelzele

Hikmetî G. 541/6 (Sona, 2012: 852)

Zaman zaman depremleriyle meşhur şehirlere gönderme yapılır. Nişabur şehri tarihte depremleriyle ünlüdür. Şiirlerde özellikle telmih yoluyla bu durum anlatılır. İzzet Ali Paşa tarafından Mustafa Paşa vasfında yazılan 5. kasideye şair, Paşa'nın temkinini ve ağırbaşlılığını yüklenecek olsa yerkürenin tahammül edemeyip Nişabur gibi titreyeceğini söyler:

Kûh-ı temkîn ü vakârın eylese tahmileger

'Arz-ı Nişâbûr-veşgûy-ı zemînlerzân olur

İzzet Ali Paşa K. 5/44 (Aypay, 1998).

Misâl-i kerre-nây ser-nağmeden inletdi ev mutrıb

Rebâb u 'ûdı bu çengî-edâlarlaNişâbürun

Ahmet Vesim G. 163/12 (Tuğluk, 2010).

E. Depremle İlgili Diğer Hususiyetler

Klasik Türk şiirinde depremin olumsuz çağrışımlarından faydalanılarak bazı soyut kavramların depremle ilişkilendirildiği ve ona benzetildiği görülür. Örnek beyitte soyut bir kavram olan fitne depreme benzetilmiştir. Şair memduhuna dua ederken onun süslü köşkünün fitne depremlerinden uzak olmasını arzu eder:

Nite ki ola bu kasr-ı bülend-i halkârî

Gezend-i zelzele-i fitneden emîn ü masun

Nefî K. 58/52 (Akkuş, 2018).

Süleyman peygambere hizmet eden bir kuş olan Hüdüh, çok uzaklardaki suyu havadan görme ve keşfetme özelliğine sahiptir (Pala, 2002: 227-228). Hüdüh rüzgar şahının mektubunu saba yelinin iklimine iletince saba iklimine zelzele düşer:

Hüdühüdedip nâmesin ol şâh-ı nesîmin

İklîm-i sabâya erişip zelzele düşdü

İsmail Hikmetî K. 593/21 (Sona, 2012: 911).

Yaşlılık insanın güçten ve takatten düştüğü bir dönemdir. İnsan yaşlandığında eski dinç günlerine özlem duyar. Beyitte şair depremi yaşlılık döneminde ömür binasını yıkan bir unsur gibi düşünmüş, yaşlılıkta olan el vb. titremeleri depremle ilişkilendirmiştir:

Düş olduñâhra 'şe-i pîrîyeVehbiyâ

Bünyân-ı 'ömrü yıkmak içündür bu zelzele

SünbülzâdeVehbî G. 227/5 (Yenikale, 2017: 499).

F. Depremi Konu Alan Müstakil Şiirler

Klasik Türk şiirinde deprem konusu çoğunlukla mecaz ve benzetmeler yoluyla işlenmiştir. Bunların dışında tarihte yaşanmış bir depremden bahseden ve depreme dair değerlendirmeler içeren manzumeler de vardır. Örnek olarak Gelibolulu Sunî Divanı'nda yer alan tarih türündeki bir kıtada şair, Gelibolu'da meydana gelen bir depremden söz eder. Beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla kendi döneminde fitne ve fesadın fazla olduğu, günahkâr insanların sayısının arttığından söz eden şair, kendi bakış açısıyla bütün bunların neticesinde bir ceza olarak zelzele meydana geldiğini söyler:

Dimezler miydi nâsihler bu halka

Fesâd u fîtneyi Sübhân götürmez

Günâhîş'ol kadar yüklendiler kim

Bu tâg u taş degülmizân götürmez

Yaparlar kasrlarmânend-i gerdûn

Dimezlergünbed-i gerdân götürmez

Gör âhir zelzeleyle yıkdı anı

Bu ululukları sultân götürmez

Bu vakfiñtekyedânlardan birisi

Dimiş târihinisultân götürmez

Gelibolulu Sunî Tar. 5 (Yakar, 2009: 436).

II. SONUÇ

Deprem ve depremle alakalı kelimelerin daha çok kasidelerde, özeldede ise medhiye kasideleriyle diğer kasidelerin övgü kısımlarında yer aldığı görülmüştür. Kasidelerde deprem, memduhun gücünü, heybetini sembolize eden bir unsur olup genellikle benzetme içerisinde mübalağalı olarak verilmiştir. Divanlardaki şiirlerde deprem, hacim olarak geniş yer tutmamaktadır. Taranan bazı divanlarda depremle ilgili kelimelere rastlanmamıştır. Buna rağmen depremin yer aldığı beyitlerde söyleyiş ve anlam noktasında öne çıkan beyitler bulunmaktadır.

Klasik Türk şiirindeki aşk anlayışı ve aşkın anlatıldığı beyitlerde de deprem çoğunlukla bir benzetme unsuru olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Aşk, âşık, maşuk noktasında aşkın deprem oluşturucu özelliklerine değinilip âşık ve sevgili üzerindeki tesirlerinden söz edilir. Deprem konusunun aşk hususundaki beyitlerdeki genel görünümüne bakıldığında mecazen depreme sebebiyet verenin sevgili olduğu, bundan etkilenenin ise âşık olduğu görülmüştür. Aşkın bizzat kendisi ya da sevgili depremin müsebbibi olup âşık üzerinde çoğunlukla olumsuz tesirler meydana getirmiştir.

Klasik şiirimizde deprem en çok zelzele sözcüğü ile karşılanmıştır. Bunun yanında depremle alakalı ya da depremi çağrıştıracak kelimelere de yer verilmiştir. Tespit edilebilen örneklerden anlaşıldığı kadarıyla bazı istisnalar dışında tarihte meydana gelmiş depremlerle ilgili müstakil manzumeler kaleme alınmış olup divanlarda yer alan deprem, daha çok bir metafor olarak kullanılmıştır.

KAYNAKLAR

- Abdülkadiroğlu, A.** (1997). *Kültürümüzden Esintiler*. Akademi Kitabevi.
Akın, L. (2011). İlk Müstakil Deprem Kitabı: Risâle-i Zelzele. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 44, s. 1-81.

- Akkuş, M.** (2018). *Nefî Divanı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. [Erişim: 30.03.2022, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html>]
- Arslandaş, N.** (2007). "II. Abdülhamit Zamanında Kaleme Alınan Bir Deprem Risâlesi: Resûl Mestî Efendi'nin Siper-i Zelzelesi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 33, s.129-168.
- Aypay, A. İ.** (1998). *Lâle Devri Şairi İzzet Ali Paşa (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Divan ve Nigâr-nâme Tenkitli Metin)*. Bellek Kitabevi.
- Batği, Ö.** (2017). *Numân Mâhir Divanı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. [Erişim: 03.03.2021, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56156,numan-mahir-divanipdf.pdf?0>]
- Çavuşoğlu, M.** (1977). *Yahyâ Bey Divan Tenkidli Basım*. Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Ersoy, E.** (2017). II. Bayezit Devri Şairlerinden Münîrî ve Dîvânı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. [Erişim: 31.03.2022, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56095,muniri-divanipdf.pdf?0>]
- Güzel, Bilal** (2018). *Safvetî Mehmet Çelebi Dîvânçesi*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. [Erişim: 03.03.2021, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58910,safveti-mehmet-celebi-divancesipdf.pdf?0>]
- İpekten, H.** (1970). *Naili-i Kadîm Divanı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, H.** (2012). Geleneğin Ses Tecrübesi ve Zelzelenin Ritmi. *IV. Genç Bilim Adamları Sempozyumu Bildiriler 21-22-23 Mayıs 2012*, s. 289-302.
- Karaköse, S.** (2017). *Ne'îzâde Atâyî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları [Erişim: 29.03.2021, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0>]
- Kardaş, S.** (2019). Divan Şiirinde Kıtlıkla İlgili Manzumeler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 22, s.489-524.
- Kaya, E.** (2018). *Kur'an-ı Kerim'in Âyetleri Işığında Fiziki Coğrafya*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kurtoğlu, O.** (2017). *ZâtîDîvânı Gazeller Dışındaki Şiirler (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. [Erişim: 23.02.2022, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56164,zati-divanipdf.pdf?0>]
- Küçük, S.** (2019). *Bâkî Dîvânı*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Memiş, N.** (2008). *Ferdî Abdullah Efendi ve Divanı (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Ocak, F.** (2019). *Amasyalı Âkif Divanı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Orhan, M.** (2012). *Benderli Cesârî Dîvânı, Hayâtı, Dîvânındaki Mazmunlar, Dinî-Tasavvufî Kavramlar ve İnsan*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Ögel, B.** (2010). *Türk Mitolojisi I. 1.cilt*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Pala, İ.** (2002). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Leyla ve Mecnun Yayıncılık.
- Parlatır, İ.** (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Yargı Yayınevi.
- Sağlam, N.** (2010). *Nâkâm Divanı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Saraç, M.A.Y.** (?). *Emrî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. [Erişim: 31.03.2022, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10606,giris-emridivanipdf.pdf?0>]
- Saylık, M.** (2017). Kur'an-ı Kerim'de Depremle Helâk Edilen Kavimler. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt 19, 2017/2. s.137-159.
- Sona, F.** (2012). *İsmail Hikmetî ve Divanı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Tarlan, A. N.** (1945). *Hayâlî Bey Divanı*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Taşdelen, İ.** (2012). *Şevkî Hasan Tahsin İstanbulî Divanı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Tatlıkatık, C.** (2020). *İzzet Ali Paşa Divanı'nın Tahlili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuğluk, İ. H.** (2010). *Ahmed Vesîm Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Salkımsöğüt Yayınevi.
- Uralçın, S.** (2009). *Sa'dî Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Uraz, M.** (1994). *Türk Mitolojisi*. 2. baskı. Düşünen Adam Yayınları.
- Uzun, K.** (2019). *Câmî Divanı İnceleme-Metin-İndeks*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yakar, H.** (2020). Kur'an'da Dağların Oluşumu ve İşlevine Dair Ayetlerin Tefsir Kaynakları ve Bilimsel Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi. *Usul İslam Araştırmaları Dergisi*. 33, s. 103-130.
- Yenikale, A.** (2017). *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.